

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷӣ Тоҷикистон ба
номи С. Улуғзода
доктори илмҳои филологӣ,
профессор

Гулназарзода Ж.Б.
«23» сентябри соли 2024

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар – Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷӣ Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода» ба диссертатсия ва автореферати Насимов Нуриддин Исоевич дар мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (чанбаҳои овой ва вожагонӣ)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.01 – Забони тоҷикӣ)

Мутобиқати муҳтавои диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илм.

Диссертатсияи Насимов Нуриддин Исоевич дар мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (чанбаҳои овой ва вожагонӣ)» ба шиносномаи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мутобиқат дорад.

Омӯзишу таҳқиқи чанбаҳои муҳталифи забони фолклор, баҳусус, забони матнҳои фолклории Сари Хосор аз назари лингвофолклористӣ, ки нахуст ва сароғози пажӯҳишҳои мавзуи мавриди назар ба шумор меравад, заминаи мусоиде барои рушди забони адабии ҳозираи тоҷик фароҳам меорад. Ҳамаҷониба мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додани мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (чанбаҳои овой ва вожагонӣ)» имкон медиҳад, ки вожагони мавриди истифодаи то солҳои 60-уми асри XX забони фолклори Сари Хосор мадди назари донишмандон қарор гирад ва муҳимтарин чанбаҳои забони он муайян гарданд. Аз ин рӯ, мавзуи диссертатсияи доктории Насимов Нуриддин Исоевич, ки ба таҳқиқи чанбаҳои овоию вожагонии лингвофолклористикаи Сари Хосор бахшида шудааст, муҳим арзёбӣ мегардад. Муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионии Насимов Н.И. дар заминаи назария ва амалияи чанбаҳои овоиносӣ, вожагонӣ ва фолклори тоҷик фароҳам омадааст, ки он баҳри ғанӣ гардонидани филологияи тоҷик мусоидат менамояд.

Саҳми шахсии диссертант дар ҳалли масъалаҳои илмӣ ё коркарди онҳо бо арзёбии аҳаммияти он. Сохтори умумии диссертатсия, мубрамаи ва аҳаммияти баргузори таҳқиқ, дараҷаи омӯзиши он, мақсад ва вазифаҳои асосии масъалаҳои таҳқиқшаванда, мавзӯ, масоил ва аҳаммияти амалии он, навгонии илмӣ таҳқиқ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулосаи натиҷагирҳои муаллиф саҳм ва нуктаи назари ӯро нисбат ба мавзуи пажӯҳиш инъикос менамояд.

Диссертант ҳангоми таҳқиқ аз равишҳои гуногуни таҳқиқ, аз ҷумла усулҳои асосии таҳқиқот, пеш аз ҳама, мушоҳида, шарҳдиҳӣ, таҳлил ва таҳқиқи муқоисавӣ, таҳлили ҳамзамонӣ (синхронӣ) ва дерзамонӣ ё таърихӣ (диахронӣ) ташкил медиҳанд, ки он ҳангоми таҳқиқи таҳлилу хусусиятҳои овоӣ, вожагонии маъноии воҳидҳои лингвофолклористӣ истифода гаштааст.

Ҳамчунин диссертант қорбурди усулҳои таҷзияву таҳлил, муқоиса, шарҳу тафсир, таҳлили вожагонии маъноӣ ва сохторӣ, баррасии омории воҳидҳои овоию луғавӣ ва мушоҳидаро зимни таҳқиқот лозим доништааст.

Барои нишон додани ҳолати гузаштаи имрӯзаи вижагии овоӣ ва сохторию маъноии калимаҳои иқтибосии арабӣ дар ғӯйишҳои ҷанубии забони тоҷикӣ истифодаи усули ҳамзамонии дерзамониро низ зарур шумурда, бори аввал ба таври маҷмӯӣ масъалаҳои лингвофолклористикаи Сари Ҳосорро дар қолаби қори диссертатсионӣ баррасӣ ва ҷамъбаст намудааст. Инчунин, арзиш, аҳаммият ва вижагии мубрами забони фолклори Сари Ҳосорро дар монографияҳо ва мақолаҳои диссертатсияи худ зикр кардааст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ, ки барои он ба доктараб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст. Диссертатсияи Насимов Н.И. аз 4 ҷобу 21 ҷислу 7 зерҷисл иборат аст, ки ҳар яке онҳо ба масъалаҳои муҳими лингвофолклористикаи Сари Ҳосор марбут мебошанд.

Навоварии илмии таҳқиқ, пеш аз ҳама, сароғози истифодаи истилоҳи лингвофолклористика ва ҳамчун илми мустақил шинохта шудани он дар забоншиносии тоҷик маҳсуб меёбад.

Баъдан, аз назари масъалаҳои лингвофолклористӣ воҳидҳои забонии фолклорӣ матнҳои фолклории Сари Ҳосор аз ово то ҷумлаҳо ва матнҳои назмӣ, насрӣ ва драмавӣ бо истифода аз технологияи (фановарии) иттилоотӣ амалан ба ҳисоб гирифта шуданд, ки дар маҷмӯъ зиёда аз 50000 варақаи электрониро ташкил доданд.

Масъалаи аз назари лингвофолклористӣ амалан ба роҳ мондани пажӯҳиши матнҳои фолклории Сари Ҳосор дар забоншиносии тоҷик бори аввал буда, навгонӣ ба ҳисоб меравад, бо навигонии зиёди дигари он метавон дар муҳтавои диссертатсия шинос шуд.

Аҳаммияти назарии таҳқиқ. Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он зоҳир мегардад, ки диссертатсияи мазкур метавонад ба муҳаққиқон, пажӯҳишгарон, мутахассисони соҳаи забоншиносӣ, фолклоршиносӣ, лаҳҷашиносӣ ва дар умум, лингвофолклористика, донишмандон, олимон ва ихлосмандони соҳа ва алоқмандони сатҳи гуногун муфид бошад.

Дар диссертатсия бори нахуст масъалаҳои назариявии баҳси илми лингвофолклористика аз рӯйи матнҳои фолклории Сари Ҳосор ба миён гузошта шуда, мавриди пажӯҳиш қарор ёфтааст. Ва ин метавонад барои таҳқиқи маводи фолклорӣ дар забоншиносии тоҷик замина гардад.

Ҳамчунин, дар асоси натиҷа ва ҳулосаи таҳқиқи мавзӯ ва масъалаҳои лингвофолклористӣ имкон дорад дар муассисаҳои илмӣ ва таълимии ҷумҳурӣ лингвофолклористика ҳамчун фан ва ё ихтисос ба роҳ монда шавад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ. Натиҷаҳои диссертатсия метавонад дар муассисаҳои олии таълимию илмӣ зимни машғулиятҳои назариявӣ амалии фанҳои марбут ба забоншиносии фолклоршиносӣ ва лингвофолклористика, ҳамчунин, курсҳо ва семинарҳои таҳассусӣ доир ба лаҳҷашиносӣ, фразеология ва услубшиносӣ, инчунин ҳангоми тартиб додани луғатҳо ва фарҳангҳои лингвофолклористӣ, диалектологияю фразеологӣ истифода гардад.

Масъалаҳои ироашуда барои мураббаҷ сохтани барномаҳои таълимӣ ва маҷмуаи таълимию методӣ аз фанҳои лингвофолклористика, вожашиносӣ (лексикология), лаҳҷашиносӣ ва дастурҳои таълимӣ роҷеъ ба лингвофолклористика истифода мегардад.

Натиҷаҳои таҳқиқ метавонанд дар таълими фанҳои таҳассусии забоншиносӣ, забони адабии ҳозираи тоҷик, таърихи забони адабӣ, шевашиносӣ ва фолклоршиносӣ истифода шаванд.

Аҳаммияти назариявӣ таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки диссертатсия ба пажӯҳишгарону муҳаққиқон ва олимоне, ки соҳаҳои мухталифи забон, фолклор, лаҳҷа ва лингвофолклоистикаро мавриди таҳқиқ қарор медиҳанд, ҳамчун дастур ва роҳнамо хизмат намояд. Маводи диссертатсия дар таҳқиқоти минбаъдаи олимон дар соҳаҳои мухталифи забоншиносӣ, фолклоршиносӣ ва лингвофолклористика мусоидат менамояд.

Пешниҳоди масъалаҳои диссертатсия барои таъсиси бахши илм, фан, ихтисоси лингвофолклористика ва тартиб додани барномаҳои таълимӣ аз фанҳои марбута дар марказҳои илмӣ ва муассисаҳои таълимӣ ёрӣ мерасонад.

Боби якуми диссертатсия «**Масъалаҳои назариявӣ дар робита ба забон, фолклор ва лингвофолклористика**» аз чор фасл иборат аст. Дар фасли якум – «Назаре ба таърихи пажӯҳиши забон, фолклор ва лингвофолклористика» оид ба таърихи омӯзиши забон, бахусус забони тоҷикӣ, фолклор ва лингвофолклористика сухан меравад.

Фасли дуюми боби якум «Перомунӣ соҳиби забону муаллифи фолклор» таҳлили аҳаммият ва арзишмандии забону фолклор ва халқро дар бар мегирад.

Дар фасли-сеюми боби якум «Мундариҷа ва сохтори забонии матнҳои фолклории Сари Хосор» оид ба омӯзиши муштарак, пайвасту ҳамзамони фолклор ва забони он ҳамчун мавзӯи асосии баҳси лингвофолклористика сухан меравад. Зимни омӯзиши матнҳои фолклорӣ бештар ба ҷанбаҳои забонии он, бахусус диалектизмҳои он, ки хоси гуфтугӯи мавзӯ ва минтақаҳои гуногун мебошад, дахл ва тавачҷух зоҳир қарда шудааст.

Фасли чоруми боби якум зери унвони «Пажӯҳиши суруди «Ман доғ»-и Сари Хосор аз нигоҳи лингвофолклористӣ» ба таҳқиқи комили намунавии лингвофолклористии матни фолклории суруди мазкур бахшида шудааст.

Дар натиҷа аён гардид, ки суруди «Ман доғ» ҳамчун матни фолклорӣ бо лаҳҷа суруда шуда, дар он хусусиятҳо, оҳанг ё шеваи гуфтори халқ, лаҳҷае аз расму оини даравгарӣ ва ҳамчунин эҳсоси равонии мардум инъикос

ёфтааст. Аз ин рӯ, барои таҳкими таҳқиқи масъалаҳои вобаста ба лингвофолклористика сарчашмаи муносиб ба шумор меравад.

Боби дуюми диссертатсия «Назари лингвофолклористӣ ба хусусиятҳои овозии фолклори Сари Хосор» аз панҷ фасл иборат аст.

Фасли якум – «Омори овозии фолклори Сари Хосор» таҳқиқи истифодаи шумораи овозҳо ва мавқеи онҳоро дар бар гирифтааст. Маълум карда шудааст, ки фолклори Сари Хосор дар доираи 7717 номгӯи калимаҳо бо назардошти иловаи морфемаҳои тобиши маънодор ва алоқасоз маҷмуан бо шумули 3 шумора (рақам) 28701 калимаро дар бар мегирад, ки ин аз 132963 овоз иборат мебошад.

Фасли дуюми боби дуюм бо номи «Соҳти овозии диалектизмҳои якҷиҷой» иншо шудааст.

Фасли сеюми боби дуюми диссертатсия «Овозҳои маънодор ва ёридиҳанда» ном дорад. Дар забони тоҷикӣ фонемаҳо ё овозҳои алоҳида ҳастанд, ки ба гурӯҳи калимаҳо дохил шуда, маъно ё тобишҳои гуногуни маъноиро ифода мекунанд.

Унвони фасли чоруми боби дуюм «Мавқеи овози ь» номгузорӣ шудааст. Дар фолклори Сари Хосор овози ҳалқии нарми ь бо назардошти омори зиёда аз бутун дар 5940 калима 6770 маротиба омадааст. Аз ҷумла дар номгӯи зиёда аз 30 калима бо овози аслии ь (сакта) 380 маротиба бо назардошти шаклҳои адабию лаҳҷавиашон омадааст: *алвидоъ, аъзо, баъд, дафъ, даъват, қалъа, Каъба, Куръон, матоъ, маъмуқ, минбаъд, наъл, наъра, раъно, суръат, таънасор, ҷамъ, эътибор.*

Баъд очаш омад, ай гард ҷъмоша ҷъқид [ОЭДК, с. 324].

Фасли панҷуми боби дуюм «Ҳодисаҳои овозӣ дар фолклори Сари Хосор» ном дошта аз чор зерфасл иборат аст. Зерфасли якуми он «Афзоиши овозҳо дар фолклори Сари Хосор» унвон дорад. Омӯзиш ва таҳқиқи ҳодисаҳои фонетикӣ, аз ҷумла афзоиш, афтидан, бадалшвай, дуршавӣ (диссимилятсия), монандшавӣ (ассимилятсия), таҳфиф ва ҷойивазкунии овозҳо ҳам мавзӯи баҳси баҳши фонетикаи илми забоншиносӣ ва ҳам яке аз соҳаҳои илми лингвофолклористика маҳсуб меёбад.

Зерфасли дуюми фасли панҷуми боби дуюм «Афтидани овозҳо (дар мисоли решаи калимаҳо)» номгузорӣ шудааст. Бахусус ҳодисаи фонетикӣ мазкур дар лаҳҷа ва шеваҳо бештар ба назар мерасад. Фолклор ё матнҳои фолклорӣ, ки асосан аз забони гуфтугӯӣ ё нутқи халқ – мардум сабт мешаванд, аз доираи ин ҳодисаҳо берун нест.

Зимни омӯзиши ҳодисаи фонетикӣ афтидани овозҳо дар фолклори Сари Хосор дар мадди аввал афтидани овозҳо аз решаи калимаҳо ба эътибор гирифта шуд. Зеро шумораи калимаҳое, ки бо афтидани овозҳо дар маҷмуъ истифода гардидаанд, зиёда аз 4000 ададро дар доираи номгӯи бештар аз 700 калима ташкил доданд.

Зерфасли сеюми фасли панҷуми боби дуюми диссертатсия «Монандшавӣ, дуршавӣ ва ҷойивазкунии овозҳо» оид ба ҳодисаи фонетикӣ монандшавӣ (ассимилятсия), дуршавӣ (диссимилятсия) ва ҷойивазкунии

фонемаҳо (овозҳо) дар фолклори Сари Хосор баҳс мекунад. Ҳодисаи монандшавии овозҳо на он қадар калимаҳои зиёдро дар бар гирифт: *амбар – анбар, амбър – амбӯр, барқаст – барқасд*.

Зерфасли чоруми фасли панҷуми боби дуюм – «Табдили овозҳо» боз ба ду бахш чудо мешавад, ки бахши якуми он «Табдили овозҳои садонок» ном дорад.

Табдили овозҳо ин бадалшавии овозҳоро дар таркиби як морфема дар мавридҳои гуногуни истеъмоли он аст (дар таркиби калима ва ибораҳои гуногун). Аз диссертатсия малум мегардад, ки дар фолклори Сари Хосор дар номгӯи бештар аз 250 калима зиёда аз 2000 маротиба табдили овозҳо ба назар мерасад.

Бахши дуюми зерфасли чоруми фасли панҷуми боби дуюм «Табдили овозҳои ҳамсадо»-ро дар бар мегирад. Намунаи мисолҳои табдили овозҳои ҳамсадо аз рӯи тартиби ҷойгирии овозҳо дар алифбо оварда шудаанд. Диссертант мушоҳида кардааст, ки дар фолклори Сари Хосор бештар овози **б** ба **в** дар мавридҳои гуногун – оғоз, байн ва охири калимаҳо табдил мешавад: *вар – бар, вардор – бардор, вегай – бегоҳи, ведор – бедор, авр – абр, биёвӣ – биёбӣ, бохавар – бохабар, ов – об, тавақ – табақ, хавар – хабар; афтов – Офтоб, имшав – имшаб, лав – лаб, хов – хоб, чув – чӯб, шав – шаб*.

– *Ай лаву даҳани ма гапи хуб намероя...* [ОЭДК, с. 16].

Диссертант муайян сохтааст, ки дар маводи фолклори Сари Хосор зиёда аз 15 овози ҳамсадо ба ҳамсадои дигар табдил шудааст.

Зерфасли панҷуми фасли панҷуми боби дуюм, ки «**Тахфифи овозҳо**» ном дорад, низ ба тахфифи овозҳо бахшида шудааст.

Боби сеюм «**Чанбаҳои вожагонии фолклори Сари Хосор аз нигоҳи лингвофолклористӣ**» аз шаш фасл иборат аст. Фасли якум «Калимаҳои аслии хоси махзани асосии луғавии забони тоҷикӣ дар фолклори Сари Хосор» ном дорад. Фолклори Сари Хосор, ки зиёда аз 7700 номгӯи калимаро дар бар мегирад, ба истиснои диалектизмҳои лексикӣ ва калимаҳои иқтибосӣ, 7000 ададаш (91,0 фоиз) калимаҳои аслии тоҷикӣ мебошанд, ки ба истилоҳ ҳам умумихалқӣ, ҳам умумитоҷикӣ ва ҳам умумиистеъмоли маҳсуб меёбанд.

Ба фасли дуюми боби сеюм «Калимаҳои серистеъмоли фолклори Сари Хосор» дохил карда шудаанд. Онҳо аз рӯи шумора 47 ададро ташкил медиҳанд: Аллоҳ – 50 маротиба (минбаъд – м.), Худо – 53 м., кашидан – 56 м., бой – 59 м., Ғуломшоҳ – 63 м., боло – 66 м., об – 69 м., ду – 70 м., боз – 73 м., биё – 77 м., э – 79 м., акнун – 85 м., агар – 87 м., ё – 89 м., эй – 89 м., рӯз – 96 м., пеш – 99 м., ака – 101 м., ҳар – 105 м., худ – 106 м., бошад – 114 м., чӣ – 158 м., чавон – 178 м., духтар – 182 м., подшоҳ – 182 м., охир – 183 м., ҳамон – 188 м., омадан – 189 м., ў (у) – 191 м., ҳамин – 195 м., бача – 224 м., доштан – 234 м., ту – 267 м., ин – 277 м., баъд – 297 м., гирифтани – 309 м., деҳқон – 361 м., рафтани – 376 м., шудани – 405 м., аз – 454 м., як – 540 м., ман – 560 м., дар – 623 м., ба – 634 м., гуфтани – 825 м., ки – 860 м., кардани – 1043 м.

Дар чамъ 47 калимаи мазкур дар матнҳои фолклорӣ 11621 маротиба омадаанд, ки 41,0 фоиз аз шумораи маҷмуии калимаҳо (28701 адад) ва дар доираи номгӯи калимаҳо (7717 адад) 0,61 фоизро ташкил медиҳад.

Дар диссертатсия фасли сеюми боби сеюм бо номи «Лексикаи динӣ дар назми фолклори Сари Хосор» дарҷ ёфтааст. Лексикаи динӣ дар матнҳои фолклории назмӣ аз 263 калима иборат буда, 4 фоизи маҷмуи калимаҳои назми фолклорро ташкил медиҳад.

Фасли чорум, панҷум ва шашуми боби сеюм «Синонимҳо», «Омонимҳо» ва «Антонимҳо» дар бар мегиранд.

Боби чоруми диссертатсия «Диалектизмҳо дар фолклори Сари Хосор» ном дошта, аз шаш фасл иборат аст. Фасли якум ба «Мавқеи диалектизмҳо дар фолклори Сари Хосор» бахшида шудааст. Нахуст дар бораи диалектизмҳо (калимаҳои лаҳҷавӣ) сухан меравад, ки яке аз мавзӯ ва масъалаҳои асосии омӯзиши илми лингвофолклористика ба ҳисоб мераванд. Диалектизмҳо дар забони адабӣ ва асарҳо бо мақсади тавсифи нутқи қаҳрамонон ё намояндагони ягон мавзӯ, аз ҷумла маҳаллаҳо, деҳот, ноҳия, шаҳр, минтақа ва вилоятҳо истифода мешаванд.

Диссертант чунин мулоҳиза пешниҳод мекунад, ки диалектизмҳо дар фолклори Сари Хосор мавқеи муҳим ва хос дорад. Дар матнҳои фолклории назмӣ, насрӣ ва драмавӣ бештар аз 3500 номгӯӣ ва ҷамъан 13500 калимаро (47 фоизро) диалектизмҳо ташкил медиҳад.

Фасли дууми боби чорум «Диалектизмҳои лексикӣ» ном дорад. Диссертант қайд мекунад, ки аз назари лингвофолклористӣ оид ба омӯзиш, таҳқиқ ва таҳлили диалектизмҳои лексикӣ дар фолклор ё эҷодиёти шифоии халқи тоҷик асари илмии мукаммале дастрас нест.

Тибқи мушоидаҳои диссертант, дар матнҳои фолклории Сари Хосор бештар аз 70 номгӯи диалектизмҳои лексикӣ бо такрори баъзе калимаҳо афзунтар аз 170 маротиба омадааст.

Унвони фасли сеюми боби чорум «Диалектизмҳои фонетикӣ» мебошад. Диссертант диалектизмҳои фонетикӣ калимаҳои лаҳҷавӣ ё решаҳои асосҳои феълие шумурда шудааст, ки дар натиҷаи ҳодисаҳои фонетикӣ ба тағйироти овозӣ дучор гардидаанд. Ва фолклори Сари Хосор номгӯи зиёда аз 1100 диалектизми фонетикиро бо такрори бештар аз 5500 калима дар бар гирифтааст.

Зерфасли якуми фасли сеюми боби чорум бо номи «Таснифи диалектизмҳои фонетикӣ» иншо гардидааст. Тибқи мушоҳидаҳои диссертант, диалектизмҳои фонетикӣи фолклори Сари Хосор бо назардошти хусусиятҳои лексикӣ, морфологӣ, ономастикӣ ва семантикӣ зиёда аз 1000 номгӯӣ калимаҳоро дар бар мегиранд, ки бештар аз 5500 маротиба дар назму наср такрор омадаанд. Бинобар ин, дар доираи номгӯӣ онҳо аз рӯи баъзе ҷиҳатҳои забонӣ, аз ҷумла ифодаи ном, маъно ва мансубият ба ҳиссаҳои нутқ ба гурӯҳҳо ҷудо карда шуданд. Маълум карда шудааст, ки аксари диалектизмҳои фонетикӣ ба исмҳо (номҳо) марбутанд.

Зерфасли дуоми фасли сеоми боби чорум «Дилаектизмҳои фонетикии иқтибосӣ» номгузори шудааст. Лингвофолклористика кулли мавзӯҳои баҳси соҳа, самт ва паҳлуҳои мухталифи забони фолклорро ҳамаҷониба, дар доираи имконият аз рӯи жанрҳои фолклорӣ меомӯзад. Дар фолклори Сари Хосор калимаҳои иқтибосии арабии зиёд мушоҳида гардид, ки ба шакли лаҳҷавӣ омадаанд. Ва онҳо аз рӯи мавзӯҳои баҳси забони тоҷикӣ ба гурӯҳҳо тасниф шудаанд.

Фасли чоруми боби чорум «Диалектизмҳои морфологӣ» ном дошта, зеро ин унвон диалектизмҳои ворид карда шудаанд, ки асосан морфемаҳои шаклсоз, аз ҷумла пасванд, пешванд ва бандакхоро дар бар мегиранд.

Фасли панҷуми боби чорум «Диалектизмҳои морфологӣ-синтаксисӣ» номида шудааст. Муаллифи диссертатсия ин бобро ба он сабаб чунин ном додааст, ки он асосан воҳидҳо, морфемаҳо ё ҷузъҳои морфологиеро дар бар мегирад ва онҳо бештар зимни гуфтугӯ ва ташаккули воҳидҳои синтаксисӣ, аз қабилӣ ибораҳо ҷумлаҳо истифода мегарданд.

Дар фолклори Сари Хосор дар калимаҳои, ки бо овозҳои садонокӣ **-а** ва **-о** ба итмом мерасанд, ба ҷойи бандакӣ изофии **-и** овози **-й** (йот) омадааст: *атай, бачай, бобой, донай, заминой, касабай, миёнай, очай, риштай, танай, хонай, чашмой.*

– *Акаҷон, ай очай ма (хабар) бъгу, очай ма чӣ таврай?* [ОЭДК, с. 321].

Фасли шашуми боби чорум «Диалектизмҳои фразеологӣ» номида шудааст. Зеро мафҳуми диалектизмҳои фразеологӣ феълӣ дар назар дошта шудааст, ки феълҳо дар кулли фразеологизмҳо ё ибораҳои рехта дар шакли адабӣ омадаанд ва феъл ё яке аз ҷузъҳои дигари фразеологизмҳо шакли лаҳҷавӣ – диалектизмро доранд.

Диалектизмҳои фразеологӣ феълии фолклори Сари Хосор аз рӯи хелҳои диалектизм ва жанрҳо ба гурӯҳҳо ҷудо карда шуданд.

Дар бахшҳои хулоса ва тавсияҳо оид ба истифодаи амалии диссертатсия Насимов Н.И. натиҷагирҳои таҳқиқи худро ба таври мушаххас дар 27 ва 9 банд баён мекунад, ки ҳар яки онҳо заминаҳои устувори илмӣ дошта, қобили эътимод мебошанд. Илова бар ин, диссертатсия, дар маҷмӯъ, дар сатҳи савияи илми забоншиносӣ таълиф гардидааст ва он, воқеан, метавонад дар таҳқиқи лингвофолклористии забонӣ матнҳои фолклорӣ тоҷик саҳифаи навро боз намояд.

Аз рӯйхати адабиёти диссертатсия ва феҳристи таълифоти муаллифи он маълум мешавад, ки Насимов Н.И. осори зиёди илмию назарии забоншиносиро омӯхтааст. Се монография, ду луғат ва 24 мақолаи нашршудаи диссертант далели эътирофи ӯ ба ҳайси забоншинос аст.

Дар диссертатсия баъзе камбудии норасоӣҳо низ ба назар мерасанд, ки зикрашон барои кор муфид хоҳад буд:

1. Баъзан хатоҳои техникаӣ ва имлоӣ дар диссертатсия воমেҳуранд (с. 6, с. 13, с. 55, с. 171, с. 247, с. 393).

2. Ҳарчанд муаллиф ишора кардааст, ки яке аз талаботи омӯзиши масъалаҳои лингвофолклористӣ ин табиғ ва ташвиқи фолклор аст, аммо дар

диссертатсия баъзе маврид мисолҳо пайи ҳам зиётар аз 5-то оварда шудааст (с. 79, с. 83, с. 84, с. 92, с. 183, с. 21-213, с. 316).

3. Дар боби чорум диалектизмҳо аз ҳар ҷиҳат ба гурӯҳҳо ҷудо ва тасниф карда шудаанд. Хуб мебуд, ки онҳо бо рақам ё ҳарф ишора мегардиданд.

4. Дар диссертатсия номи асари Р. Амонов «Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб» зиёда аз 40 маротиба ва баъзе мисолҳо дар ноҳунак ишора шудааст, ки барномаи антиплагиат онҳоро ба гурӯҳҳои монандӣ ва иқтибос ворид намуда фоизнокии сухани аслии муаллифро коҳиш медиҳад.

5. Дар боби сеюми рисола таснифоти лексикологӣ ва мавзуии вожагони фолклори Сари Хосор ба ҳам омехта гардидаанд. Дар қатори синоним, омоним, антоним ва калимаҳои серистеъмол лексикаи динӣ дар назми фолклори Сари Хосор мавриди таҳлил қарор гирифтааст (дисс., саҳ. 195-205).

6. Дар диссертатсия дар истифодаи истилоҳи «назариявӣ» ба чандгунагӣ роҳ дода шудааст, бояд дар ҳама ҷой гунаи дурусти он «назариявӣ» ба қор бурда шавад.

Лекин зикри эродҳои мазкур асосан хусусияти тавсиявӣ дошта, онҳо арзиши илмӣ диссертатсияро ҳалалдор намесозанд. Муҳтавои диссертатсия собит месозад, ки диссертант вазифаҳои дар назди худ гузоштаро комилан ба анҷом расонидааст. Мазмуну муҳтаво, натиҷагирӣҳои муаллиф ва ҳаҷми таҳқиқоти мазкур ба талаботи диссертатсияҳои докторӣ ҷавобгӯ буда, автореферат, монография ва мақолаҳои нашрнамудаи муҳаққиқ мазмуни асосии диссертатсияро ифода мекунанд.

Дар маҷмӯъ, диссертатсияи Насимов Нуриддин Исоевич дар мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (ҷанбаҳои оғӣ ва вожагонӣ)» таҳқиқоти комилу баанҷомрасида буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестасионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешниҳоди диссертатсияи докторӣ ҷавобгӯ ва муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси **10.02.00 – Забоншиносӣ** (10.02.01 – Забони тоҷикӣ) сазовор мебошад.

Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ.

Диссертатсияи Насимов Нуриддин Исоевич дар мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (ҷанбаҳои оғӣ ва вожагонӣ)» ба самтҳои афзалиятноки илм иртиботи қавӣ дошта, ба ихтисоси **10.02.00 – Забоншиносӣ** (10.02.01 – Забони тоҷикӣ) мутобиқати комил дорад.

Ҳамчунин, диссертатсияи Насимов Н.И. дар мавзуи «Пажӯҳиши лингвофолклористикаи Сари Хосор (ҷанбаҳои оғӣ ва вожагонӣ)» ба талаботи бандҳои 31-37-и «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои филологӣ аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи кафедраи забоншиносӣ ва рӯзноманигории

Муассисаи давлатии таълимии «Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода» аз 20-уми сентябри соли 2024, суратчоласаи № 2 муҳокима ва тасдиқ гардид.

Дар ҷаласаи кафедра иштирок доштанд: 19 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор – 19 нафар, зид – нест, бетараф – нест.

Раиси ҷаласа:

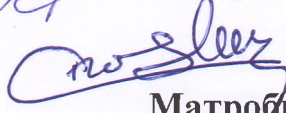
доктори илмҳои филологӣ,
профессори кафедраи забоншиносӣ
ва рӯзноманигорӣ

Қосимов Олимҷон Ҳабибович

Мудирӣ кафедраи забоншиносӣ
ва рӯзноманигорӣ
Эксперт:

Сафарова Гулчехра Файзовна

доктори илмҳои филологӣ,
профессори кафедра

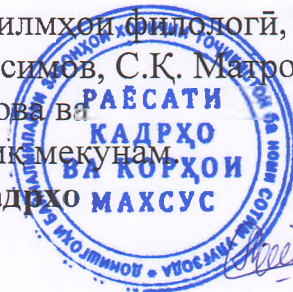

Матробиён Саодатшоҳ Қосим

Котиби илмӣ ҷаласа:

номзади илмҳои филологӣ,
муаллими калони кафедра

Қаримов Самариддин Раҳматуллоевич

Имзоҳои докторони илмҳои филологӣ,
профессорон О.Ҳ.Қосимов, С.Қ. Матробиён
ва н.и.ф. Г.Ф. Сафарова ва
С.Р.Қаримовро тасдиқ мекунам.
Сардори раёсати кадрҳо
ва қорҳои махсус

Юсуфова Б.Ғ.

Нишони муассисаи пешбар:

734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, к. Ф. Муҳаммадиев, 17/6
Тел.: (+992 37) 2-32-50-00.

E-mail: ddzt@ddzt.tj

Сомона: www.ddzt.tj